

Секція 1
АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ
СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ
ТА ІСТОРИЧНІ ПРИКЛАДИ

Білик В.І., ад'юнкт кафедри теорії
держави та права Національної
академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ
ПІД ЧАС РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Для підвищення ефективності діяльності правоохоронної системи Української держави в сучасних умовах є необхідністю теоретичне осмислення та врахування закономірностей досвіду удосконалення даної категорії в зарубіжних державах, передусім у тих із них, які на межі ХХ-ХХІ століть вирішували подібні до українських соціальні завдання. Такими виступають держави Центральної Європи (Польща, Чехія, Словаччина та ін.), в яких реформування правоохоронної системи здійснювалася в умовах становлення демократичної політичної системи, проведеної економічної реформи, а в окремих із них - також державного будівництва.

Теоретичні розробки й досвід проведення реформування правоохоронної системи в згаданих державах є тим більш важливими для України на сучасному етапі, коли, з одного боку, здійснюється процес формування правової системи нашої держави, котрим визначаються основні параметри діяльності судової і правоохоронної систем України, а з іншого - продовжується практична діяльність щодо пошуку її оптимальної моделі шляхом поглиблення судово-правової реформи.

Правосуддя як пріоритетна функція правоохоронної системи виступає не лише одним із компонентів системи правоохорони для будь-якої країни, а її основою, базисом. Саме тому, з метою дослідження позитивного досвіду основних конституційних положень та аспектів реформування судової системи Польщі для подальшої імплементації його в Україні, вважаємо за потрібне висвітлити основні моменти процесу вдосконалення діяльності судів саме в цій державі.

Основи судоустрою Польщі закладені у VIII розділі Основного Закону цієї країни, що має назву Суди та трибунали. Зазначено, що суди і трибунали є гілкою влади відокремленою і незалежною від інших гілок влади. Необхідно зазначити, що Польща належить до держав, конституційні традиції яких мають понад двохсотлітню історію. Існує думка, що Конституція Речі Посполитої 1791 р. взагалі є першою конституцією на європейському континенті. У цій державі конституційне правосуддя бере свій початок у 1982 р., коли після введення військового стану, нове керівництво Польської об'єднаної робітничої партії вирішило піти на новелізацію діючої тоді Конституції 1952 р. Після введення в 1997 р. у дію нової Конституції у Польській Республіці відбулася істотна реорганізація судової влади. Носіями судової влади, інституційно відокремленої від інших видів публічної влади, визначаються Основним законом суди, Верховний суд, Вищий адміністративний суд, Конституційний трибунал і Державний трибунал.

Верховний суд здійснює нагляд за діяльністю цивільних і військових судів, а його голову призначає строком на шість років Президент республіки з числа кандидатів, запропонованих колегією всіх суддів Верховного суду. Вищий адміністративний суд здійснює контроль за діяльністю державних адміністрацій, в тому числі розглядає справи про відповідність конституції і законам рішень, прийнятих органами самоврядування та державного управління. Голова цього суду призначається в той же спосіб, що й голова Верховного суду.

У Польській республіці конституційно передбачено діяльність ще одного органу - Державної судової ради, котра забезпечує незалежність судів і суддів і складається з голови Верховного суду, голови Верховного адміністративного суду, міністра юстиції, інших осіб, призначених Президентом, суддів, Сеймом (4 депутати) і Сенатом (2 сенатори).

Державний трибунал також виступає конституційним органом, який розглядає справи про порушення конституції і законів такими посадовими особами як Президент республіки, прем'єр-міністр і члени уряду, члени парламенту, президент Польського національного банку, голова Верховного контрольного комітету, члени Державної ради з питань радіо і

телебачення і начальник збройних сил. Державний трибунал складається з голови, двох заступників голови і 16 членів, обраних Сеймом. Головою державного трибуналу виступає голова Верховного суду [1, с. 57-58].

В рамках окреслення позитивного досвіду реформування судової системи у Польщі слід згадати основи судового управління та підбору кадрів. Для того, щоб бути допущеним до відправлення суддівських функцій у Польщі, кандидату необхідно мати: громадянство, диплом юридичного факультету університету, цивільну правоздатність; відрізнитись бездоганною громадською та моральною поведінкою, в тому числі і в минулому, бути фізично придатним для посади; відповідати іншим професійним вимогам, встановленим законом.

Під час подальшого реформування української судової системи правосуддя варто взяти до уваги також польський досвід функціонування судів: можливості збільшення кількості судів касаційної інстанції, які розглядатимуть конкретну справу з трьох до семи осіб - за умови, якщо розгляд її супроводжується наявністю значних сумнівів щодо тлумачення тих чи інших норм чинного законодавства, яке стосується справи, що розглядається. Перевагою факту наявності такої процедури було б, по-перше, прийняття більш якісних за змістом (передусім за мотивувальною частиною) судових рішень і, по-друге), автоматичне збільшення у такий спосіб часу, що приділятиметься на розгляд тих судових справ, які не характеризуються можливістю двозначного тлумачення законодавства під час їх розгляду [2, с. 160-161].

Слід зазначити, що Комісія ЄС регулярно готувала доповіді для Ради ЄС про прогрес, досягнутий кожною із країн- кандидатів Центральної й Східної Європи в рамках підготовки до членства, починаючи з 1998 р. у доповіді Комісії ЄС 2002 р., де підводилися остаточні підсумки прогресу Польщі в адаптації до Європейських стандартів, аналізувалася ситуація й у сфері судової влади й судової системи. Зокрема, у цій доповіді говориться, що навесні 2002 р. спільно з Комісією ЄС і Польщею був розроблений План дій із зміцнення адміністративних і судових органів, щоб досягти необхідного стану судової системи до моменту приєднання до Європейського Союзу.

Основне, на що зверталася увага в доповіді Комісії:

1. Позитивні досягнення: комп'ютеризація судів, прискорення процедури розгляду справ у судах, що підвищує ефективність судової системи, спрощення порядку внесення записів у Національний судовий реєстр; прийнятий Закон Про загальні суди, який увів посаду помічника судді, полегшив польським суддям завдання по вступу в міжнародні організації; збільшення кількості судів першого рівня й реформа їхньої структури (поліпшення внутрішньої спеціалізації), введення посади директора суду, на яку було покладено виконання функції управління фінансовими питаннями суду, збільшення кількості суддів і допоміжного адміністративного персоналу, скорочення середньої тривалості судового процесу кримінальних справ (у кримінальних справах у районних судах з 5,8 до 5,4 місяця, в окружних з 6,5 до 6,1 місяця), реформування системи виконання судових рішень, тощо.

2. Побагання: необхідно забезпечити більшу доступність правосуддя для громадськості, продовжити боротьбу з фактами корупції серед суддів; недоторканність суддів від кримінального переслідування утруднює визначення реального рівня корупції в судовій системі.

У цілому ж було зазначено, що характер реформ у сфері судоустрою Польщі за 1998-2002 рр. варто вважати достатнім, процес приєднання до міжнародних конвенцій у сфері судового співробітництва у цивільних і кримінальних справах має сталий характер. За підсумками виконаної роботи зазначено, що Польща має звернути увагу на підвищення ефективності судової системи, підвищення кваліфікації суддів з питань європейського права судової системи, підвищення кваліфікації суддів з питань європейського права й продовжити боротьбу з фактами корупції серед суддівського корпусу [3, с. 293-297].

Отже, якщо підводити підсумки аналізу особливостей функціонування судової системи Польської Республіки, то необхідно зауважити: по-перше, основою правового регулювання системи правосуддя в цій країні виступають положення Конституції 1997 р., по-друге, основними напрямками судової реформи виступали: а) корегування статусу судді; б) зміцнення системи адміністративних судів; в) підвищення ролі Державної судової ради, покликаної забезпечити незалежність суддів.

Список використаних джерел

1. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Горінецький Йосип Іванович; Національна академія держ. управління при Президентові України. - К., 2005. - 203 арк.
2. Державна політика розвитку судової влади в Україні [Текст] : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Татаренко Вікторія Борисівна; Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. - Миколаїв, 2010. - 224 арк.
3. Судові системи країн Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Назаров Іван Володимирович; Нац. ун-т Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2011. - 470 арк.